

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

UDK: 796.332.071:796.012.6:572.087

JISMONIY TARBIYA VA SPORT SOHASIDA AMALIYOT VA ILMIY HAMKORLIK INTEGRATSIYASINI RIVOJLANTIRISH

O.T. Nazirov

*Jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini qayta tayyorlash
va ularning malakasini oshirish instituti Farg'ona filiali
"Jismoniy tarbiya, sport nazariyasi va uslubiyoti"
kafedrası v.b. professori, p.f.b.f.d. (PhD)*

Nazirov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot jismoniy tarbiya va sport sohasida amaliyot va ilmiy hamkorlik integratsiyasini rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqot maqsadi – sport mutaxassislarini tayyorlashda nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar o'rtasidagi munosabatni optimallashtirishdir. Tadqiqotda kuzatuv, so'rovnoma, statistik tahlil va tajriba metodlaridan foydalanilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, integratsion yondashuv mutaxassislar malakasini 34% ga oshiradi va ilmiy-amaliy hamkorlikning samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi. Xulosa sifatida, jismoniy tarbiya tizimida amaliyot va ilm-fan integratsiyasini kuchaytirish zamonaviy sport ta'limining ustuvor yo'nalishi hisoblanadi.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya, sport, integratsiya, ilmiy hamkorlik, amaliyot, mutaxassis, malaka oshirish, ta'lim tizimi, sport pedagogikasi, metodologiya.

РАЗВИТИЕ ИНТЕГРАЦИИ ПРАКТИКИ И НАУЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Аннотация. Данное исследование посвящено развитию интеграции практики и научного сотрудничества в сфере физической культуры и спорта. Цель исследования — оптимизация соотношения теоретических знаний и практических навыков в подготовке спортивных специалистов. В работе применялись методы наблюдения, анкетирования, статистического анализа и эксперимента. Результаты показали, что интегрированный подход повышает квалификацию специалистов на 34% и значительно улучшает эффективность научно-практического сотрудничества. В качестве вывода установлено, что усиление интеграции практики и науки в системе физического воспитания является приоритетным направлением современного спортивного образования.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, интеграция, научное сотрудничество, практика, специалист, повышение квалификации, система образования, спортивная педагогика, методология.

DEVELOPING THE INTEGRATION OF PRACTICE AND SCIENTIFIC COOPERATION IN THE FIELD OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Abstract. *This study focuses on developing the integration of practice and scientific cooperation in the field of physical education and sports. The aim of the research is to optimize the relationship between theoretical knowledge and practical skills in training sports specialists. Observation, questionnaire, statistical analysis, and experimental methods were used. Results demonstrated that the integrative approach increases specialists' qualifications by 34% and significantly improves the effectiveness of scientific-practical cooperation. As a conclusion, strengthening the integration of practice and science in the physical education system is identified as a priority direction of modern sports education.*

Keywords: *physical education, sports, integration, scientific cooperation, practice, specialist, professional development, education system, sports pedagogy, methodology.*

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda jismoniy tarbiya va sport sohasining jadal rivojlanishi mutaxassislar tayyorlash tizimiga yangi talablar qo'yimoqda. Ayniqsa, ilmiy nazariya va amaliy faoliyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlash masalasi bugungi kunda eng dolzarb muammolardan biri sifatida ko'rinmoqda. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sport sohasidagi mutaxassislar ish faoliyatida ko'pincha nazariy bilimlarni amaliyotga tadbiq etishda qiyinchilik sezadilar, bu esa ularning kasb malakasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi (Karpov, 2020; Nazarov, 2022).

O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sport sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 2017–2030 yillarda sport infrastrukturasini kengaytirish, malakali mutaxassislar tayyorlash va xalqaro sport hamjamiyati bilan hamkorlikni mustahkamlash bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Biroq amaliyot va ilm-fan integratsiyasi sohasida hanuz hal etilmagan muammolar mavjud bo'lib, ular sport ta'limining sifatini pasaytiruvchi omillar qatorida tilga olinadi (Yusupov, 2021; Mirzayev, 2023).

Tadqiqotda aniqlangan asosiy muammo shundan iboratki, jismoniy tarbiya va sport sohasidagi ko'plab ta'lim dasturlari hali ham an'anaviy, nazariyaga yo'naltirilgan yondashuvga asoslanmoqda. Natijada bitiruvchilar real ish muhitida amaliy ko'nikmalar yetishmasligini his qilishadi. O'rganilmagan muammo sifatida esa ilmiy hamkorlik va amaliy faoliyatni bir-biriga integratsiyalash mexanizmlari, shuningdek, bunday

integratsiyaning mutaxassislar malakasiga ta'siri yetarlicha tadqiq etilmaganligini ko'rsatish mumkin.

Ushbu tadqiqotning maqsadi — jismoniy tarbiya va sport sohasida amaliyot va ilmiy hamkorlik integratsiyasini rivojlantirishning samarali modelini ishlab chiqish va uni amaliyotga joriy etishning ilmiy asoslarini yaratishdir. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: mavjud integratsion yondashuvlarni tahlil qilish; sport mutaxassislari tayyorlashda amaliyot va nazariyaning nisbatini aniqlash; tajriba asosida integratsion modelning samaradorligini tekshirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Jismoniy tarbiya va sport sohasida amaliyot va ilmiy hamkorlik integratsiyasi masalasi xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli jihatlardan o'rganilgan. Xorijiy adabiyotlarda ushbu mavzu ayniqsa XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab keng e'tiborga olinib boshladi. Masalan, Siedentop (1994) sport pedagogikasida amaliyot va nazariyaning uzviy birligi g'oyasini ilgari surdi hamda «o'yin amaliyoti» (play practice) konsepsiyasini ishlab chiqdi. Bundan tashqari, Kirk va Macdonald (1998) jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda refleksiv amaliyotning ahamiyatini alohida ta'kidladi.

Rossiya tadqiqotchilaridan Matveev (2001) jismoniy madaniyat nazariyasida integrativ yondashuv zaruriyatini asoslab berdi. Uning ishlarida sport ta'limining mazmunini boyitishda ilmiy-amaliy hamkorlikning o'rni ko'rsatilgan. Karpov va Sokolov (2019) esa zamonaviy sport mutaxassislari tayyorlashda STEM metodologiyasini integratsiya qilish tajribasini tahlil qildi.

O'zbek olimlari orasida Yo'ldoshev (2018) maktab jismoniy tarbiyasida interfaol metodlarni qo'llash masalasini o'rganib, amaliyotga asoslangan ta'lim samaradorligi yuqoriligini isbotladi. Nazarov (2022) esa oliy sport ta'lim muassasalarida ilmiy tadqiqotlar va o'quv jarayonini uyg'unlashtirish mexanizmlarini ishlab chiqdi. Biroq

o'zbekistonlik tadqiqotchilarning ishlarida hali ham integratsion model kontseptsiyasi yaxlit tizim sifatida taqdim etilmagan.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqot 2022–2024 yillar davomida Farg'ona viloyatining sport ta'lim muassasalarida olib borildi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: nazariy tahlil (ilmiy adabiyotlar, o'quv dasturlari va me'yoriy hujjatlarni o'rganish); kuzatuv metodi (mashg'ulotlar va amaliy o'qitish jarayonlarini bevosita kuzatish); so'rovnoma va intervyu (jami 120 nafar sport mutaxassisi va 85 nafar talaba ishtirokida); matematik-statistik tahlil (o'rtacha qiymat, standart og'ish, korrelyatsiya koeffitsiyenti hisob-kitobi); pedagogik tajriba (nazorat va tajriba guruhlarini asosida integratsion modelni sinash).

Tadqiqot ob'ekti sifatida Farg'ona viloyatidagi 5 ta sport-ta'lim muassasasining o'quv jarayoni tanlandi. Nazorat guruhida an'anaviy o'qitish usuli, tajriba guruhida esa ishlab chiqilgan integratsion model qo'llandi. Tadqiqot natijalari SPSS 25.0 dasturida statistik qayta ishlandi va ishonchlilik darajasi $p < 0,05$ ga teng bo'ldi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Pedagogik tajriba natijalari integratsion modelning yuqori samaradorligini tasdiqladi. 1-jadvalda nazorat va tajriba guruhlarining o'quv davri boshidagi va oxiridagi ko'rsatkichlari taqqoslangan.

1-jadval.

Nazorat va tajriba guruhlarini ko'rsatkichlari taqqoslashi

Ko'rsatkich	Nazorat gr. (boshlang'ich)	Nazorat gr. (yakuniy)	Tajriba gr. (boshlang'ich)	Tajriba gr. (yakuniy)
Nazariy bilimlar (ball)	3.8	4.1	3.7	4.6
Amaliy ko'nikmalar (ball)	3.5	3.9	3.6	4.8
Ilmiy hamkorlik (ball)	2.9	3.2	2.8	4.3
Umumiy malaka (ball)	3.4	4.0	3.7	4.7

Jadval ma'lumotlari ko'rsatadiki, tajriba guruhida umumiy malaka ko'rsatkichi 3.7 balldan 4.7 ballga ko'tarilgan, ya'ni 27% ga o'sgan. Nazorat guruhida esa bu o'sish atigi 18% ni tashkil etdi. Ayniqsa, amaliy ko'nikmalar bo'yicha farq yaqqol ko'rinadi: tajriba guruhida 33% o'sish qayd etilgan, nazorat guruhida esa 11% ga yaxshilangan.

So'rovnoma natijalari tahlili shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhidagi mutaxassislarning 87% integratsion yondashuvni an'anaviy ta'limga nisbatan samaraliroq deb baholadi. Ularning 79% ilmiy hamkorlik mexanizmlari ularning professional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini ta'kidlaydi. Nazorat guruhida esa bunday ko'rsatkich mos ravishda 54% va 41% ni tashkil etdi.

Kuzatuv jarayonida aniqlangan muhim jihat shundaki, integratsion model doirasida o'tkazilgan amaliy mashg'ulotlar talabalar va mutaxassislarda muammoli vaziyatlarni mustaqil hal etish qobiliyatini sezilarli darajada oshirdi. Bu Siedentop (1994) va Kirk & Macdonald (1998) ishlarida ilgari surilgan g'oyalarni tasdiqlaydi: sport ta'limida nazariy bilimlar amaliyot bilan uzviy bog'liq bo'lganida ta'lim samaradorligi ortadi.

Qo'shimcha ravishda, ilmiy hamkorlik doirasida olib borilgan birgalikdagi tadqiqotlar (kafedra o'qituvchilari, talabalar va sport klublari o'rtasida) amaliy muammolarni hal etishda yangi yechimlar topishga yordam berdi. Bu esa Karpov va Sokolov (2019) tomonidan tavsiflangan STEM-integratsiya tamoyillariga mos keladi. Shunday qilib, ushbu tadqiqot O'zbekiston kontekstida ushbu yondashuvning universalligi va moslashuvchanligini isbotlaydi.

2-jadval

Integratsion modelning tarkibiy elementlari va ularning samaradorlik ko'rsatkichlari

Model elementi	Qo'llanilish usuli	Samaradorlik (%)
Nazariy-amaliy bog'liqlik	Dars mashg'ulotlari va sport klublari	+34%

Model elementi	Qo'llanilish usuli	Samaradorlik (%)
Ilmiy hamkorlik loyihalari	Birgalikdagi tadqiqot loyihalari	+41%
Mentorlik tizimi	Tajribali trener va talaba juftliklari	+28%
Refleksiv amaliyot	Kuzatuv jurnali va tahlil sessiyalari	+22%
Raqamli monitoring	Ilova va platforma orqali kuzatuv	+19%

2-jadval ma'lumotlariga ko'ra, integratsion modelning eng samarali elementi ilmiy hamkorlik loyihalari bo'lib (+41%), u talabalarni real muammolarni hal qilishga undaydi. Mentorlik tizimi ham yuqori ko'rsatkichni namoyon etdi (+28%), chunki tajribali mutaxassislardan bevosita o'rganish imkoniyati amaliy kompetentsiyalarni tezroq shakllantirishga yordam beradi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot jismoniy tarbiya va sport sohasida amaliyot va ilmiy hamkorlik integratsiyasini rivojlantirish masalasini ko'p qirrali tahlil qildi. Olib borilgan pedagogik tajriba, so'rovnoma va statistik tahlil natijalari asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

Birinchidan, integratsion model an'anaviy ta'lim yondashuviga nisbatan sport mutaxassislarining umumiy malakasini 27–34% ga oshirish imkonini beradi. Bu ko'rsatkich ayniqsa amaliy ko'nikmalar va ilmiy hamkorlik sohasida yanada yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Ikkinchidan, birgalikdagi ilmiy tadqiqot loyihalari va mentorlik tizimlari integratsion modelning eng samarali tarkibiy elementlari ekanligini aniqlash mumkin. Ular nafaqat bilim va ko'nikmalarni oshiradi, balki mutaxassislarda ilmiy tafakkur va muammolarni mustaqil hal etish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Uchinchidan, raqamli monitoring tizimlarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish kuzatuv va baholash samaradorligini oshiradi va o'qituvchi hamda trenerlar uchun qimmatli ma'lumotlar bazasini shakllantiradi.

To'rtinchidan, ilmiy hamkorlik va amaliy faoliyatni integratsiyalashning muvaffaqiyati ko'p jihatdan muassasa rahbariyatining siyosiy irodasi, moddiy-texnik baza yetarliligi va o'qituvchilar malakasiga bog'liqdir. Shuning uchun O'zbekistonda sport ta'lim muassasalarida integratsion yondashuvni keng joriy etish uchun maxsus davlat dasturini ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, jismoniy tarbiya va sport sohasida amaliyot va ilmiy hamkorlik integratsiyasini rivojlantirish — bu nafaqat ta'lim sifatini oshiruvchi omil, balki O'zbekiston sport salohiyatini xalqaro maydonda mustahkamlashning strategik yo'nalishidir. Kelgusida ushbu modelni boshqa viloyatlarda keng miqyosda sinovdan o'tkazish va xalqaro sport federatsiyalari bilan hamkorlikda rivojlantirish maqsadga muvofiq.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Karpov V.Yu., Sokolov A.S. Innovatsionnye tekhnologii v podgotovke sportivnykh spetsialistov. – Moskva: Sport, 2019. – 248 b.
2. Kirk D., Macdonald D. Situated learning in physical education // Journal of Teaching in Physical Education. – 1998. – №17(3). – B. 376–387.
3. Matveev L.P. Obshchaya teoriya sporta i eyo prikladnye aspekty. – Moskva: Izvestiya, 2001. – 333 b.
4. Mirzayev B.T. Jismoniy tarbiya mutaxassislarini tayyorlashda innovatsion metodlar. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 180 b.
5. Nazarov O.T. Oliy sport ta'lim muassasalarida ilmiy tadqiqotlarni o'quv jarayoni bilan uyg'unlashtirish // Jismoniy tarbiya va sport fani. – 2022. – №4. – B. 12–19.
6. Siedentop D. Sport Education: Quality PE Through Positive Sport Experiences. – Champaign: Human Kinetics, 1994. – 176 b.
7. Yo'ldoshev A.A. Maktab jismoniy tarbiyasida interfaol metodlarning samaradorligi. – Farg'ona: Farg'ona, 2018. – 134 b.
8. Yusupov X.T. O'zbekistonda sport ta'limi: muammolar va istiqbollar // Sport va jamiyat. – 2021. – №2. – B. 5–14.

9. Nazirov O.T., Mirzayev B.T. Integratsion yondashuv asosida sport mutaxassislarini tayyorlash modeli // Pedagogika fanlari xabarnomasi. – 2023. – №1. – B. 88–97.
10. Karpov V.Yu. Fizicheskaya kultura i sport: teoriya i praktika. – Sankt-Peterburg: Lan, 2020. – 304 b.
11. Siedentop D., Hastie P., van der Mars H. Complete Guide to Sport Education. – 2nd ed. – Champaign: Human Kinetics, 2011. – 272 b.
12. Yo'ldoshev A.A., Nazarov O.T. Sport ta'limida refleksiv yondashuvning ahamiyati // Uzlüksiz ta'lim. – 2022. – №3. – B. 44–51.